

Lunds universitet

Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum

Handledare: Cristine Sarrimo

2024-01-11

Maja Holt

LIVK10

LUNDS
UNIVERSITET

Att bedöma litterärt värde

En intervjustudie med litteraturkritiker om värdering och värdekriterier

Abstract

Denna uppsats är skriven med syftet att undersöka hur litteraturkritiker i praktiken bedömer litterärt värde. För att svara på detta användes tre frågeställningar: huruvida litteraturkritiker använder sig av värdekriterier i sin bedömning, hur de i så fall formuleras och ifall dessa kriterier är gemensamma för flera litteraturkritiker. För att besvara frågeställningarna gjordes semistrukturerade intervjuer med 10 litteraturkritiker, vilka utifrån olika intervjufrågor fick försöka definiera vad de värderar högt i litteraturen.

Vid jämförandet av kritikernas angivna värdekriterier kan man få en uppfattning om hur litterärt värde definieras bland samtida litteraturkritiker. Resultaten visar att en majoritet av litteraturkritikerna använder sig av värdekriterier, även om dessa inte alltid är formulerade eller medvetna. Värdekriterierna språk och stil och originalitet är de mest centrala för kritikernas bedömning av litterärt värde. Det större syftet med denna uppsats var att undersöka huruvida litterärt värde är något objektivt eller relativt. I resultaten finns en grund för ett slags objektiv bedömning av litterärt värde i och med att intervjupersonerna angav två huvudsakliga bedömningskriterier.

Nyckelord: litterärt värde, litteraturkritik, värdekriterier, värderegimer, kvalitetslitteratur

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och frågeställning	4
Metod	5
Urval.....	6
Bakgrund.....	8
Teori.....	10
Tidigare forskning	13
Analys	16
Värdekriterier.....	16
Figur 1. Kriterier.	18
Till exempel	19
Kvalitetslitteraturen.....	20
Konstruerat eller essentiellt värde.....	23
Subjektivitet.....	24
“I den bästa av världar ... ett samtal”	25
Avslutande diskussion	27
Slutsats	28
Käll- och litteraturförteckning.....	31
Bilagor	33
Bilaga 1 - Intervjufrågor.....	33

Inledning

Diskussionen om litterärt värde och värdering är ständigt återkommande i samhället. Den litterära offentligheten har breddats när amatörläsare och bokbloggar vid sidan av professionella kritiker och forskare läser och analyserar litteratur. I tidningarna återkommer debatter om vem som har rätt att uttala sig om god litteratur, vilken litteratur som väljs ut för kritik och vilka kriterier som finns för att bedöma värde, men debatten tar egentligen aldrig slut.¹ Den sker i politiken, i hemmet, i skolan och frågan är: vad är litterärt värde och vem har rätt att bestämma det? Varför får viss litteratur en högre status än annan litteratur? I politiken har även frågan om en svensk litteraturkanon tagits upp, och i Tidöavtalet 2023 utlovades en kulturkanon.² Detta sätter fingret på behovet av att kunna avgöra vad som har värde och vad som ska inkluderas i en kanon.

Begreppet litteraturkritik används idag ofta med betydelsen "recension av skönlitteratur i massmedier".³ Därmed är kritiken en del av den litterära institutionen och den journalistiska. Många litteraturkritiker har bakgrund inom litteraturvetenskap eller annan kulturvetenskap på universitetsnivå. Men kritiken har en längre historia än massmediernas, och sträcker sig tillbaka ända till antiken. Kritik är ett annat ord för bedömning och kommer ursprungligen från grekiskans *krínein*, vilket betyder "skilja ut" och "avgöra".⁴ Detta är essensen av litteraturkritiken: att ge en bedömning av ett litterärt verk och därmed att tillmäta värde. Kritikern i tidningen ska informera läsaren om vad den recenserade boken handlar om, och ge ett kritiskt omdöme om det.⁵ *Värderingen* är alltså en förutsättning för kritiken. En recension utan åsikter och bedömning har ingen poäng.⁶ Just värderingen är dock kontroversiell – vilka kriterier som används för att bestämma om ett verk har högt eller lågt värde är inte självklara.

Värde är idag inte något entydigt och statiskt utan det förhandlas och omförhandlas av olika aktörer i det offentliga rummet. Man kan säga att det *skapas* av många aktörer genom en

¹ Rasmus Landström. "Nu ändrar vi vårt sätt att bevaka litteraturen". *Aftonbladet*. 2023-09-27. Rebecka Kärde.

"Kritik är inte välgörenhet – det är att uttrycka ett omdöme". *Dagens Nyheter*. 2021-07-20. Gabriella

Håkansson. "En riktig kritiker är kritisk mot varje bok den skriver om". *Sydsvenskan*. 2023-05-24.

² Regeringen. "En svensk kulturkanon ska tas fram", *Regeringen.se*, hämtad 6 januari, 2024,

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/en-svensk-kulturkanon-ska-tas-fram/>

³ Lina Samuelsson, *Kritikens ordning: svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006*, Bild, text & form, Diss. Karlstad: Karlstads universitet, 2013, Karlstad, 2013, 10.

⁴ Elof Hellquist, "kritik", *Svensk etymologisk ordbok*, 1922, 355. Hämtad från: Projekt Runeberg.

⁵ Samuelsson, *Kritikens ordning*, 2013, 10.

⁶ Tomas Forser, *Kritik av kritiken. 1900-talets svenska litteraturkritik*. Bokförlaget Anthropos AB: Gråbo, 2002, 116.

kontinuerlig process.⁷ Det finns många typer av värde och *litterärt värde* kan innebära många olika saker. Olika värdediskurser spelar in i olika rum, där vissa former av värden har större betydelse än andra, exempelvis stil och form över emotionalitet, eller inlevelseförmåga över komplexitet. Dessa skilda värdediskurser syns i olika sammanhang. På en bokblogg eller i en bokklubb där själva läsandet och känslan av sammanhang är i fokus blir kanske sociala värden och emotionella värden viktigare än estetiskt värde. På Borås Tidnings kultursida kanske snarare ett verks konstnärliga värde och författarens användning av språk och stil framhävs.

Än idag omförhandlas litterära kvaliteter – man uppmärksammar aspekter av klassiska verk som inte var självklara för tidigare läsare och kritiker. Sedan 1900-talet och ännu tidigare har litteraturforskningen börjat ifrågasätta gamla ideal, gamla författarskap, gamla “mästare” etcetera. Denna fråga har intresserat mig mycket och när jag läste de olika inläggen i debatten 2021, vilken till stor del rörde sig om just kritikerna, blev jag intresserad av att undersöka vad dessa professionella kritiker faktiskt tänker kring värdebegreppet och hur de går till väga för att göra en värdering av ett litterärt verk.

Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att undersöka hur litteraturkritiker värderar litteratur i praktiken för att jag ska kunna ta reda på eventuella gemensamma kriterier för denna bedömning. Ändamålet är att få förståelse för ett komplicerat fenomen, nämligen värdering av litteratur hos recensenter. Mina frågeställningar är följande.

- Använder sig litteraturkritiker av särskilda kriterier för att bedöma värdet av ett litterärt verk? Vilka är dessa kriterier?
- Är dessa kriterier gemensamma för flera litteraturkritiker?
- Om inte, hur skiljer sig kriterierna åt?

⁷ Torbjörn Forslid, Jon Helgason, Lisbeth Larsson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson, Ann Steiner, *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam: Göteborg, 2015, 22.

Metod

Denna undersökning genomförs genom en intervjustudie med ett antal litteraturkritiker. Intervjufrågorna finns redovisade i Bilaga 1. Begreppet kritik inkluderar även exempelvis essäer, litteraturhistorieskrivning och andra slags artiklar om litteratur, inte enbart recensioner.⁸ I denna studie läggs dock fokus på just recensioner, i och med den värderande handlingen i varje recension. Den metodbok som använts är huvudsakligen *Metoder i kommunikationsvetenskap* av Mats Ekström och Larsåke Larsson.⁹ Kapitel 2 behandlar intervjuer och går igenom de olika faserna i intervjustudien och viktiga aspekter att beakta, vilket var användbart under arbetet. Fortsättningsvis kommer begreppen intervjupersoner och respondenter användas synonymt.

Syftet med uppsatsen är att undersöka ifall litteraturkritiker använder sig av vissa kriterier för bedömning när de gör en värdering av ett litterärt verk, och ifall dessa kriterier är gemensamma bland intervjupersonerna eller inte. Därför behövdes ett antal olika litteraturkritiker som intervjupersoner för att kunna göra en jämförelse. Frågan hade eventuellt kunnat besvaras genom en enkätundersökning, och då skickats till ett större antal personer, men utöver de direkta svaren på frågorna så kunde intervjupersonerna motivera sina svar ytterligare i den muntliga intervjusituationen. Detta var givande för att jag skulle förstå respondenternas perspektiv, varför jag valde att göra en kvalitativ undersökning och inte en kvantitativ.

Intervjuerna är så kallade semistrukturerade, vilket innebär att de är temamässigt upplagda och baseras på ett antal fasta frågor men intervjupersonen uppmuntras att associera och utveckla sina svar. Intervjuaren kan ställa följdfrågor som uppkommer under intervjun.¹⁰ Intervjuerna utformades både för att besvara frågorna som skulle jämföras mellan respondenterna och för att få insikt i personernas uppfattningar och erfarenheter. Vissa av frågorna var medvetet ospecifikt formulerade för att intervjupersonerna skulle tänka kring sitt svar och associera kring dem, för att ge mig mer insikt i deras perspektiv kring ämnena.

Den inledande frågan om intervjupersonernas bakgrund och utbildning syftade till att kartlägga ifall det fanns en gemensam litteraturvetenskaplig bakgrund bland kritikerna. Jag fann det intressant att jämföra vilken utbildningsnivå och kunskapsteoretisk bakgrund som intervjupersonerna hade, och jag undrade ifall det potentiellt var en faktor som påverkade hur de resonerade kring begreppen värde och kvalitet. Intervjufrågorna formulerades för att komma

⁸ Ann Steiner, *Litteraturen i mediasamhället*, 3. uppl., Studentlitteratur: Lund, 2015, 209.

⁹ Mats Ekström & Larsåke Larsson (red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

¹⁰ Ekström, "Intervjuer" ur *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2010, 60.

åt uppsatsens frågeställningar från olika håll, exempelvis genom att fråga om litteraturkritikernas kriterier, hur de använder kriterierna i praktiken, vad de definierar som kvalitetslitteratur och huruvida det stämmer överens med de kriterier eller frånvaron av kriterier som de angivit. Den avslutande frågan, gällande intervjupersonernas syn på sitt uppdrag som kritiker, syftade till att få in ytterligare tankar om litteraturkritiken och deras uppdrag.

Intervjuerna genomfördes antingen på Zoom, över mejl eller i ett fysiskt möte. Intervjupersonerna kontaktades över mejl, urvalsprocessen presenteras nedan. Med de intervjupersoner som svarat positivt på förfrågan bestämdes en tidpunkt för genomförandet av intervjun (om den skedde muntligt) och intervjupersonerna fick intervjufrågorna skickade till sig i förväg. Vid intervjutillfället ställde jag frågorna i intervjuguiden till respondenterna, och lät dem utveckla kring dem. Ifall intressanta infallsvinklar uppkom kunde jag ställa följdfrågor, vilket fördjupade förståelsen för intervjupersonens åsikter och perspektiv.

Efter att intervjuerna spelades in transkriberades de. Av dem som intervjuades över Zoom transkriberades fyra med hjälp av ett transkriberingsprogram som genererade en automatisk transkribering, vilka även redigerades av mig för att vara korrekta, och två transkriberades av mig. Den intervju som genomfördes på plats transkriberades också av mig. Samtliga intervjuer blev mellan 25 och 30 minuter långa. Återgivningen av intervjupersonernas svar har gjorts med noggrannhet för att vara så trogna som möjligt till deras mening.

Urval

Urvalet till denna studie gjordes genom en blandning av variationsurval och typurval. Intervjupersonerna valdes ut från större tidningar i Sverige som *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen*, *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan* men även tidningar som *Gefle Dagblad* och *Borås Tidning*. Detta urval gjordes för att få en bredd på intervjupersonerna och inkludera olika bakgrunder men även typiska representanter för det litteraturkritiska fältet.¹¹

Cirka 15 intervjupersoner kontaktades med en förfrågan, och 10 svarade positivt. Detta antal skapade en bra balans med hänsyn till hur mycket tid jag hade för genomförandet av undersökningen och hur mycket material jag behövde som underlag för min analys. Jag kontaktade därför inte fler. Jag övervägde att skicka förfrågningar till tre alternativa forum för litteraturkritik, bloggen *Bokhora*, *Dagens bok* och tidningen *Karavan*, för att få en jämförelsepunkt till den traditionella dagskritiken, men på grund av utrymmes- och tidsbrist valde jag att fokusera på litteraturkritik i dagspressen.

¹¹ Ekström, "Intervjuer" ur *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2010, 61.

Totalt har 10 individer intervjuats: Stefan Eklund, Oline Stig, Lyra Ekström Lindbäck, Anna Lundvik, Mikaela Blomqvist, Jonas Thente, Ingrid Elam, Burcu Sahin, Kristian Ekenberg, Karin Nykvist. Tre valde att genomföra intervjun skriftligt och mejla sina svar och de resterande sju blev intervjuade muntligt, sex över Zoom och en på plats. Alla medverkande blev erbjudna att medverka anonymt men samtliga har godkänt att medverka med sina namn.

Bakgrund

I detta avsnitt ges en översiktlig bakgrund och perspektiv på kritiken som begrepp och genre. I Sverige har kultursidorna haft en förhållandevis stark ställning och tradition, även i exempelvis kvällstidningarna, vilket gör att kultursidorna är en maktfaktor i det offentliga samtalet. Då Ivar Harrie var chefredaktör för *Expressen* under 1940-tal ansträngde han sig medvetet för att etablera tidningen bland kultursidorna, för att få legitimitet som tidning.¹² Axel Andersson menar i sin essä *Kritiken om 100 år* att kritiken består av tre huvudsakliga faktorer: ett urval av vilket verk som ska kritiseras, ett urval om vad i verket som ska beskrivas, och slutligen en värdering av verket.¹³ En viktig aspekt här är att kultursidorna styrs av en redaktion som för det mesta väljer vilka böcker som ska recenseras, och detta urval ger redan uttryck för en värdering av verken – vissa väljs bort och vissa tas med. De som väljs ut för en recension blir *efter* detta inledande urval utsatta för en prövning av kritikern, som gör en bedömning och värdering. Johan Svedjedal, i ”Kritiska tankar om litteraturkritiken”, beskriver en förändring av litteraturkritikens väsentliga uppgift i det moderna samhället, vilken blir ”i allt högre grad att välja i ett flöde av böcker, i något mindre grad att argumentera och värdera”.¹⁴ Idag, när fler böcker än tidigare skrivs och publiceras, blir alltså kritikens uppgift både att göra ett kritiskt urval av oöverskådliga mängder böcker och *därefter* ett kritiskt omdöme av det enskilda verket.¹⁵ Detta påverkar självklart villkoren för den litteraturkritiska genren, där kritikerna får mindre utrymme för sin text och mindre tid att ägna åt varje verk.

I *Höstens böcker: Litterära värdeförhandlingar 2013* (2015) används begreppet *värdeförhandlingar*, vilket innebär att olika aktörer tillsammans *förhandlar* om hur ett verk ska värderas genom värdeskapande eller värderande handlingar.¹⁶ Värdeskapande handlingar är exempelvis att ett högprofilerat förlag väljer att publicera en bok, att kulturredaktionen på en tidskrift väljer att recensera den, att en litteraturkritiker ger ett positivt omdöme, eller att ett litterärt pris eller utmärkelse ges till boken. Alla dessa handlingar görs av aktörer i den litterära offentligheten som intar olika förhandlingspositioner i relation till varandra och därmed bidrar

¹² Kristoffer Holt, *Publicisten Ivar Harrie: ideologi, offentlighetsdebatt och idékritik i Expressen 1944–1960*, Carlsson, Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2008, Stockholm, 2008, 94.

¹³ Axel Andersson och Alexander Svedberg (red.), *Framtidens kritik: två essäer*, Ariel: Linderöd, 2018.

¹⁴ Johan Svedjedal, ”Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”. *Tidskrift för litteraturvetenskap*. Vol. 1: 1998, 56.

¹⁵ Kungliga biblioteket, ”Utgivningspuls 2022 – trender i svensk bokutgivning”, *Kungliga biblioteket*, senast uppdaterad 22 april 2022, hämtad 29 november 2023, <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2022-04-22-utgivningspuls-2022---trender-i-svensk-bokutgivning.html>. *Bokbranschen i Sverige: utvecklingen mellan 1973 och 2003: rapport från Svenska bokhandlareföreningen och Svenska förläggareföreningen*, Svenska bokhandlareföreningen, Stockholm, 2003, 63.

¹⁶ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 11.

till att bestämma värdet av ett verk.¹⁷ Något kan även tillmätas högt eller lågt värde, i exemplen ovan tillmäts verket ett högt värde av dessa olika aktörer, men genom andra värdehandlingar kan verket tillmätas ett lägre värde, exempelvis genom en negativ recension eller ett avslag från ett förlag.

Värderegimer är övergripande värdediskurser som sätter ramarna för de värderande handlingarna.¹⁸ Dessa ger även upphov till vad Axel Andersson kallar för *automatismer*, alltså “val som redan är gjorda av en själv eller någon annan”.¹⁹ Kritikern anammar alltså vissa ideal, förväntningar och åsikter som denne delvis reproducerar i sina recensioner. När det gäller kulturkonsumtion, och kulturkritik, är dessa automatismer viktiga för att förstå hur aktörerna interagerar och påverkar varandra. Gemensamma normer som uttrycks i kritiken visar på vilka praktiker, utsagor, som är godkända eller önskvärda. Johan Svedjedal skriver: “Kritik är ett subtielt system av belöningar och bestraffningar”, vilket man kan förstå som en illustration av hur olika värdeeregimer utdelar belöning och bestraffning utifrån rådande värdediskurser, trots att Svedjedal inte använder just det begreppet.²⁰

2013 fanns en allmän inställning bland kulturredaktionerna på Sydsvenskan och Dagens Nyheter att man valde att inte recensera litteratur som “marknadsförs som populärlitteratur av typ feelgood eller kärleksromaner”, vilket har fortsatt att vara en inofficiell regel bland kultursidorna på svenska tidningar.²¹ Professionella kritiker ska alltså recensera *kvalitetslitteratur*, enligt denna regel. Under 2023 gjorde dock Aftonbladet om och meddelade att deras litteraturredaktion skulle ”undersöka den nyliberala bokmarknaden” och recensera böcker som är ”bra”, oavsett vilken genre den tillhör, för att skapa en överblick av hur bokmarknaden ser ut idag.²² Här märks tydligt att det finns olika diskurser om värde som konkurrerar i den litterära offentligheten.

Demokratiseringen av den litterära offentligheten har varit en drivande faktor som påverkat genren och särskiljer förutsättningarna för litteraturkritiken idag. Att tillmäta värde och att definiera vad värde innefattar är en form av maktutövning, vilket är varför dessa kritiska positioner i den litterära offentligheten är viktiga i värdeförhandlingarna. Kritiken består inte längre av en homogen grupp av litterära eliter som har “rätten att begränsa tillträdet till det offentliga” utan har breddats för fler röster som utvidgar debatten om litteratur.²³ Exempelvis

¹⁷ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 13.

¹⁸ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 13.

¹⁹ Andersson, *Framtidens kritik*, 19.

²⁰ Svedjedal, “Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”, 53.

²¹ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 163.

²² Landström, “Nu ändrar vi vårt sätt att bevaka litteraturen”, 2023.

²³ Axel Andersson, *Framtidens kritik*, 11.

finns idag ett antal forum som bokklubbar, bloggar och hemsidor som också gör litterär värdering.²⁴ Dessa har ofta mycket engagemang och fokuserar mer på läslust, underhållning och upplevelse än traditionell dagskritik.

Teori

I detta avsnitt redovisas det teoretiska ramverk som används i undersökningen. Teorier kring litterärt värde har funnits sedan antiken. Den mest välkända är kanske Aristoteles *Om diktkonsten*, vilken är ett tidigt slags kritisk metod för att bedöma litteratur där Aristoteles presenterade ett antal kriterier som efterbildning, dramaturgi och språk.²⁵ Genom historien har åsikterna skiftat kring vad som ansetts vara ”god” litteratur, och varför den ansetts vara det, och idag finns en allmän tveksamhet inför att överhuvudtaget använda värderande begrepp som ”god” och ”dålig” litteratur. I det demokratiska samhället finns inte en lika hög tolerans för elitism, där ett smalt, kvalificerat skikt gör omdömen om en viss sorts litteratur medan den breda massan läser annan litteratur och inte är invigda i den kritiska bedömningen.²⁶

Denna undersökning bygger på ett långt historiskt forskningsområde som rör värde, kritik, kvalitet, kanon och estetik. Huvudområdet gäller just litterärt värde och hur det definieras och bedöms av samtida litteraturkritiker.

Man kan säga att det finns två områden som gett upphov till min forskningsfråga, nämligen forskning om litteraturkritiken som fält (med dess bakgrund och förutsättningar) och forskning om värdering och bedömning av litteratur såsom kvalitetslitteratur eller genrelitteratur. I denna undersökning används begreppen kvalitetslitteratur och genrelitteratur som en tydliggörande distinktion mellan å ena sidan en sorts litteratur som innehar högt värde enligt erfarna kulturvetare och å andra sidan en sorts litteratur vars huvudsakliga syfte är underhållning och som är skriven efter igenkännliga och återkommande formler.²⁷

Pierre Bourdieus teori om kapital, vilken beskriver kapital som former av symboliska och materiella tillgångar som erkänns till olika grader och där totalen av en människas kapital bestämmer ens position i samhället, är relevant i diskussionen om kritik och värde.²⁸ Bourdieu beskriver tre sorters kapital: socialt kapital, ekonomiskt kapital och kulturellt kapital. Kulturellt

²⁴ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 315.

²⁵ Forser, *Kritik av kritiken*, 113. Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 14.

²⁶ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 14–16.

²⁷ Ingrid Elam, ”Kvalitet i litteraturen” i *Den omätbara kvaliteten*, 2007, 52.

²⁸ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2., korr. uppl., HLS (Högsk. för lärarutbildning), Stockholm, 1991, 169.

kapital innebär exempelvis ”kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den s.k. finkulturen”.²⁹ Det innebär alltså kapital som anses vara mer värt än andra kapital och som kan kopplas till ”högkultur”, ett arv av äldre tiders dominerande kultur. I detta sammanhang har litteraturkritiken en roll som ett slags distributör av kulturellt kapital. Kritikerna har så kallad konsekrationsmakt, de har inflytande på grund av sin position i det litterära fältet och gör en övervägd bedömning av de verk de recenserar. Genom kritiken tillerkänns vissa verk ett värde, kapital, vilket i sin tur gör att de som köper och läser dessa böcker kan ta del av detta kapital.³⁰

Man brukar säga att det har funnits kritik så länge det har funnits litteratur, vilket innebär att människor som läser alltid har haft åsikter och reaktioner på texten de inhämtar.³¹ Det är genom läsningar – kritik och recensioner – som vi har en stor del av vår kunskap om hur litteratur mottogs och analyserades tidigare i historien. Genom den moderna litteraturhistorien kan man i stora drag urskilja två hållningar gällande kritiken, nämligen värdeobjektivism och värdesubjektivism³². Den förstnämnda står för att det finns objektiva kvaliteter som en kvalificerad läsare kan identifiera i litterära verk och utifrån dem göra en bedömning om objektivt värde. Den sistnämnda står för det motsatta ställningstagandet, nämligen att varje bedömning är subjektiv och relativ och inte går att standardisera till en ”rätt” tolkning eller värdering. Dessa hållningar är båda inflytelserika inom värdeteori och litteraturkritik, även om den subjektivistiska eventuellt har blivit mer vanlig idag.

I undersökningen *Höstens böcker* (2015) beskrivs något som kallas värdeförhandlingar, vilket är en kontinuerlig process av förhandlingar om värde bland olika aktörer på det litterära fältet. Detta är en central teori för diskussionen om värde och värdering bland litteraturkritiker och står för ett konstruktivistiskt perspektiv. Värdeförhandlingen sker mellan olika aktörer, vilka tillsammans *skapar* värdet som tillmäts ett verk. Värdeförhandlingar sker ofta mellan olika kategorier av värde, vilka betyder olika mycket i olika situationer, och i *Höstens böcker* använder sig författarna av fem övergripande värdekategorier: stil- och formvärden, kunskapsvärden, emotionella värden, sociala värden och ekonomiska värden.³³ Dessa värden är utvalda bland hundratals värdekategorier som föreslagits i tidigare forskning och sammanfattar de aspekter som ofta används för att göra en bedömning av litterärt värde.

²⁹ Donald Broady, ”Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg”, 2., korr. utg., ILU, Uppsala Universitet, Uppsala, 1998, 3.

³⁰ Katarina Graffman, *Kommersiell mediekultur: en etnografisk studie av TV-producenter och TV-produktion*, Institutionen för kulturanthropologi och etnologi, Univ., Diss. Uppsala: Univ., 2002, Uppsala, 2002, 20. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-2938>

³¹ Forser, *Kritik av kritiken*, 114

³² Forser, *Kritik av kritiken*, 116.

³³ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 23.

Författarna försöker nyansera perspektivet på värde som ett statiskt omdöme och snarare som en förhandling mellan många olika aspekter som vägs mot varandra. I denna undersökning använder jag mig av dessa fem värdekategorier som en hjälpsam utgångspunkt för diskussionen om värde i analysavsnittet och den avslutande diskussionen.

Det är kanske det subjektivistiska förhållningssättet som är något mer vanligt idag men åt det värdeobjektivistiska hållet finns även forskare och tänkare. I Sverige finner vi exempelvis litteraturvetaren Peter Luthersson som har bedrivit forskning och kulturell verksamhet med fokus på modernismen. Hans programserie *Luthersson läser världslitteraturen* (2013–2019) återknyter till ett slags kanon och uppmärksammar världslitteraturens stora verk. Utomlands hittar man välkända personer som exempelvis litteraturkritikern Harold Bloom, som skrev den inflytelserika *The Western Canon: The Books and Schools of the Ages* (1994), vilken försvarade idén om kanon. Även filosofen Roger Scruton, som var professor i estetik, verkade som opinionsbildare för traditionellt konservativa ståndpunkter inom kulturella områden som litteratur, musik och konst.

Bortom frågan om värdeobjektivism och värdesubjektivism finns dock ytterligare teoretiska perspektiv som är relevanta för min undersökning. Ett verk som har grundlagt en stor del av forskningen inom kritik och opinionsskapande i litteraturen är Jürgen Habermas *Borgerlig offentlighet* (1984), vilken skapade en bild av hur samhällets offentliga och intima utrymmen var organiserade.³⁴ Habermas lanserade begreppet litterär offentlighet och menade att det just kring litteraturen, samtalen och diskussionen kring litteratur, växte fram det öppna samtal och meningsutbyte som ledde fram till den borgerliga, demokratiska offentligheten.³⁵ Det refererar alltså till det utrymme i samhället där ett kommunikations- och informationsutbyte sker, "ett samtal och debatt om meningen med och användningen av litteratur".³⁶ Den litterära offentligheten som begrepp återkommer som en viktig referenspunkt.

Habermas hör även till den så kallade Frankfurtskolan, en teoretisk inriktning under 1900-talet som utifrån en marxistisk bakgrund utvecklade en ny teori, "critical theory" eller kritisk teori för att genomföra forskning. Frankfurtskolan representeras främst kanske av Theodor Adorno och Max Horkheimer, och den kritiska teorin syftade till att undersöka kunskap utifrån olika sociala maktrelationer.³⁷ Frankfurtskolan bidrog till utvecklandet av

³⁴ Torbjörn Forslid och Anders Ohlsson, *Litteraturens offentligheter*, Studentlitteratur, Lund, 2009, 16.

³⁵ Jürgen Habermas, *Borgerlig offentlighet*, Arkiv: Lund, 1984, xiii.

³⁶ Forslid och Ohlsson, *Litteraturens offentligheter*, 15.

³⁷ Tyrus Miller, *Modernism and the Frankfurt School [Elektronisk resurs]*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014.

teorier som sedan dominerade en stor del av 1900-talets forskning, exempelvis feministisk teori, marxistisk teori och postkolonial teori.

En annan viktig kulturell inriktning var den så kallade Birminghamskolan, vilken utvecklade ämnet ”cultural studies” eller kulturvetenskap. Det är ett tvärvetenskapligt fält som ägnar sig åt att undersöka mänskliga kulturer och yttranden av mänskliga kulturer i dess olika former, och blandar exempelvis både humanistiska och samhällsvetenskapliga inriktningar.³⁸ Raymond Williams brukar anses vara den främste företrädaren. I likhet med Frankfurtskolan och många moderna teoretiska inriktningar är ett av syften med teorin att analysera maktrelationer som exempelvis kön, etnicitet och klass.³⁹ En viktig aspekt av Birminghamskolans eftermäle är relativiseringen av begrepp som ”högt” och ”lågt”, och att man undersöker böcker, traditioner, strukturer, konst, et cetera som *jämbördiga* uttryck för mänsklig aktivitet och kultur.⁴⁰

Dessa olika perspektiv utgör en teoretisk ram som ger hjälpsamma referenspunkter för analysen och diskussionen av resultaten på intervjuerna. Den marxistiska tanketraditionen har stor betydelse för just frågan om värde och kvalitet och även Bourdieus kapitalteori har stor relevans. Kritiken som kommunikationssituation bygger på en form av hierarki, där den ena parten (kritikern) som auktoritet förmedlar sin kritiska läsning och tolkning till den andra parten (läsaren) som är mottagare. Mina frågeställningar syftar till att undersöka vad kritiker inbegriper i definitionen av litterärt värde, ett begrepp som idag påverkas mycket av maktkritiska diskurser. Därför är det relevant att beskriva olika perspektiv på värde, kvalitet, litteratur och kritik.

Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskningsbidrag och viktiga forskare inom ämnena värde, kvalitet och kritik. Denna undersökning är koncentrerad på svenska litteraturkritiker och svensk värderingsteori, eftersom en jämförelse med internationell litteraturkritik hade inneburit ett större omfång än vad som är möjligt inom tidsgränsen för denna uppsats. Därför är intervjupersonerna svensktalande och sekundärlitteraturen som används företrädesvis från Sverige.

³⁸ Chris Barker, *Cultural studies [Elektronisk resurs] theory and practice*, 3. ed., SAGE, London, 2008, 31.

³⁹ Barker, *Cultural studies*, 31.

⁴⁰ Barker, *Cultural studies*, 39–40.

Den tidigare forskningen om litteraturkritik har till stor del skett genom djupdykningar i enskilda kritiker och deras syn på värde, deras recensioner och deras liv, exempelvis *Kritiker idag*, *Litteratur och litteratörer 1*, *En kritikers värderingar*, och många fler.⁴¹ I de flesta undersökningar som handlar om litteraturen i offentligheten, i samhället, i medierna, måste frågan om kritiken vidröras. I Ann Steiners *Litteraturen i mediasamhället* (2015) ägnas ett kapitel åt just litteraturen i kritikernas händer och de värderande aktörer som agerar i den litterära offentligheten.⁴² Ett viktigt verk som skrivits om litteraturkritik i Sverige är Per Rydén's *Domedagar: Svensk litteraturkritik efter 1880* (1988), vilken ger en överblick av litteraturkritiken fram till andra delen av 1900-talet med porträtt av framstående kritiker och en diskussion om litterärt värde och kritisk bedömning.

Tomas Forsers *Kritik av kritiken* (2002) är ett viktigt verk som handlar om litteraturkritiken under 1900-talet. Den gör en genomgång av litteraturkritikens villkor och funktion i den svenska dagspressen. Forser beskriver olika perspektiv på värdering och ger både en historisk och en teoretisk överblick av den svenska litteraturkritiken. *Kritik av kritiken* har blivit betydelsefull för forskning inom kritik, värde och litterära offentligheter.

På ämnet litterärt värde har ett flertal studier genomförts, kanske viktigast på senare tid är *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013* och *Litterära värdepraktiker: aktörer, rum, platser*.⁴³ Dessa är skrivna av sex litteraturforskare från Lunds universitet och Göteborgs universitet. Böckerna undersöker grundligt hur värdering praktiskt sker i litterära offentligheter, bland annat genom litteraturkritik och olika aktörer som förhandlar om värde och kvalitet. Dessa två böcker undersöker hur värde förhandlas och omförhandlas och i *Höstens böcker* ges även en modell för olika värdediskurser och värdekriterier. Denna bok är grundläggande för diskussionen om litterära värdeförhandlingar.

Framtidens kritik av Axel Andersson och Alexander Svedberg är två essäer som behandlar litteraturkritikens förutsättningar och dess förändrade situation i det moderna, digitaliserade samhället.⁴⁴ Den behandlar frågor om vad kritiken är och vad som måste utvecklas för att kritiken ska behålla sin relevans i världen.

⁴¹ Matts Rying, *Kritiker idag*, Sveriges Radios förlag, Malmö, 1972. Hjalmar Söderberg, *Litteratur och litteratörer 1 Litteraturkritik*, Lind & Co, Stockholm, 2017. Per Rydén, *En kritikers värderingar: studier i Oscar Levertins litteraturkritik 1897–1906*, LiberLäromedel/Gleerup, Lund, 1977.

⁴² Ann Steiner, "Litteraturens offentligheter, litteraturens politik" ur *Litteraturen i mediasamhället*, 3. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015.

⁴³ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 2015. Torbjörn Forslid, Jon Helgasson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson, Ann Steiner, *Litterära värdepraktiker: aktörer, rum, platser*, Makadam förlag: Göteborg, 2017.

⁴⁴ Andersson och Svedberg, *Framtidens kritik*, 2018.

Litteraturkritik är ett forskningsämne som ett flertal andra studenter skrivit uppsatser om, exempelvis ”Den så kallade kvalitetslitteraturen” av Sofia Gustafsson och ”Elitläsare och amatörer” av Regina Österberg, men även som ämne för doktorsavhandlingar som Lina Samuelssons *Kritikens ordning*.⁴⁵ Samuelssons avhandling gör nedstick i historien – åren 1906, 1956 och 2006 – och undersöker hur kritikgenren förändrats och utvecklats i Sverige.

Det vi ser i denna översikt av tidigare bidrag till forskningsfältet är att mycket består av biografier av enskilda kritiker och studier av kritiken som fält. Undersökningar av hur kritiker själva ställer sig till frågan om värde och hur de definierar sina egna kriterier för bedömning har däremot inte gjorts i stor utsträckning, utan den frågan behandlas ofta i samband med genomgångar av kritikernas liv. De senaste decennierna kan man se att det uppkommit ett nytt intresse för just ämnet litterärt värde och kvalitet, som i *Höstens böcker*.

⁴⁵ Sofia Gustafsson, ”Den så kallade kvalitetslitteraturen: En studie av språkspel med ordet kvalitetslitteratur”. Magisteruppsats, Högskolan i Borås, 2004. Regina Österberg, ”Elitläsare och amatörer: En studie om litteraturkritik i dagspress och i läsarbrev utifrån Svinalängorna av Susanna Alakoski”. Kandidatuppsats, Uppsala universitet, 2011. Samuelsson, *Kritikens ordning*, 2013.

Analys

I detta analysavsnitt redovisas resultaten av intervjustudien. Respondenternas svar diskuteras och jämförs i analysen. I intervjuerna gör jag ett urval av vad som är relevant för min forskningsfråga, och jag sammanställer svaren under rubriker som kopplas till frågor i intervjuguiden. De olika avsnitten behandlar värdekriterierna, exempel från recensioner, begreppet kvalitetslitteratur, huruvida litterärt värde är konstruerat eller essentiellt, frågan om subjektivitet och vad litteraturkritiken och litteraturkritikerns uppgift är.

Värdekriterier

Den centrala frågeställningen som ställdes till samtliga intervjupersoner var huruvida litteraturkritikerna använde sig av kriterier för att bedöma värdet av en bok, och hur dessa i så fall formulerades.

Alla respondenter angav att de använde sig av kriterier i någon form, även om en majoritet svarade att de var omedvetna eller inte formulerade. Bland de olika respondenterna fanns en allmän tveksamhet inför att använda sig av begreppet *kriterier*. 7 av de 10 intervjupersonerna angav att de inte hade formulerade eller medvetna kriterier utan att det fanns aspekter eller frågor som låg i bakhuvudet medan de läste och som sedan grundlade deras bedömning. Enbart tre beskrev att de använde formulerade kriterier.

Stefan Eklund från *Borås Tidning* angav tre kriterier: språk och form, innehåll och läsaren som medaktör. I det första kriteriet handlar det om att verket har ett ”eget språk” och ”vågar använda form”, alltså vågar vara nyskapande och med en personlig stil.⁴⁶ Det andra kriteriet var innehållet, som budskap, narrativ och karaktärer. Det tredje kriteriet handlar om att verket får läsaren att tänka och förhålla sig aktivt till texten, inte bara vara mottagare.

Ingrid Elam angav ett flertal kriterier men det viktigaste var språket och kvaliteten på språket. Därefter kom kriteriet att texten inte är skriven efter mall, att den bryter ny mark, att den överskrider förväntningshorisonten. Dessa tre formuleringar pekar alla åt samma håll, nämligen en efterfrågan av kreativitet och nyskapande.

Mikaela Blomqvist från *Göteborgs-Posten* sa att hon inte använder samma kriterier för alla böcker, utan bedömer varje bok på dess egna premisser men att det hon letar efter är ”en egen röst, ett eget uttryck” och hur författaren skapar en egen språkvärld i texten.⁴⁷ Språket och en form av personlig prägel kan man alltså anta är ett slags kriterier. Jonas Thente från *Dagens*

⁴⁶ Stefan Eklund, intervju 9 november 2023.

⁴⁷ Mikaela Blomqvist, intervju 16 november 2023.

Nyheter ekade Blomqvists tanke om att bedöma boken på dess egna premisser och beskrev att han utgår från två frågor i mötet med en litterär text: vad den vill åstadkomma, och hur väl den uppfyller detta. Thentes kriterier var för många för att kunna beskriva och för intuitiva för att kunna precisera, angav han. Däremot refererade han till boken *Aesthetic Function, Norm and Value as Social Facts* (1970) av Jan Mukarovskij som enligt Thente är ”så nära man kan komma om man vill hitta objektiva kriterier för värderingen av konstverk”.⁴⁸

Karin Nykvist från *Sydsvenskan* beskrev ett liknande förhållningssätt, att hon inte vill utgå från formulerade kriterier utan snarare bedöma boken utifrån dess egna förutsättningar. Samtidigt angav hon att exempelvis hur språk, form och innehåll fungerar tillsammans är en betydelsefull aspekt av hennes värdering. Hon letar även efter något speciellt, något ovanligt, i verket.

Burcu Sahin från *Aftonbladet* angav att hon använde sig av frågor, både från litteraturvetenskapens håll och från folkbildningen, som hon riktar mot verket. Från den förstnämnda använder hon sig av frågor som hur språket och texten är organiserad och hur verket relaterar till andra verk. Från den sistnämnda tar hon med sig frågor som rör den egna upplevelsen och den personliga förståelsen av verket. Här används alltså inte formulerade kriterier, utan snarare ett utforskande av verket utifrån olika perspektiv.

Oline Stig från *Sydsvenskan* beskrev sin metod som grundad i den noggranna läsningen och att hon inte använde sig av formulerade kriterier, men språket och innehållet var de viktigaste aspekterna att ta i beaktning. Originalitet har inget egenvärde, utan det är snarare hur välarbetad och sammanhängande en text är som har betydelse.

Kristian Ekenberg från *Gefle Dagblad* sade att exempelvis språket, begriplighet och ifall boken är nyskapande är kriterier han tar hänsyn till men att de inte är fasta och formulerade utan snarare kommer fram intuitivt under läsningen. Även rösten beskrev han som en viktig aspekt, att ”en berättare har någonting att säga och har de språkliga verktygen för att göra det på ett intresseväckande sätt”.⁴⁹

Anna Lundvik från *Sydsvenskan* angav att hon inte använde sig av kriterier men hon nämnde estetisk upplevelse och att läsaren blir medskapare som aspekter som gör att hon blir positivt inställd till en bok. Hon angav även kriterier som form, komplexitet, nyskapande och en egen röst som utmärkande för kvalitet.

⁴⁸ Jonas Thente, intervju 20 november 2023.

⁴⁹ Kristian Ekenberg, intervju 7 november 2023.

Lyra Ekström Lindbäck från Expressen angav att hennes enda kriterium var ifall en bok kändes *levande*. Detta kan bestå i språklig dissonans och tankeväckande innehåll – hon beskrev att det inte är en enskild aspekt som uppfyller detta kriterium utan kan finnas på textens mikronivåer såväl som på dess makronivåer, alltså såväl i ordval som i tematik. Detta tolkar jag som ett hävdande av upplevelsen, alltså texten som möter och påverkar läsaren under läsningen.

För att åskådliggöra dessa olika kriterier har jag valt att göra en tabell där de nämnda kriterierna grupperas in under tre värdekategorier. Dessa är hämtade från *Höstens böcker*, och jag anser att av de fem värdekategorier som presenteras är det främst tre av dem som är relevanta för litteraturkritikerna, nämligen stil- och formvärden, kunskapsvärden och emotionella värden. I figuren nedan ges en översikt.

Figur 1. Kriterier.

Stil och form	Kunskap	Emotionell
originalitet, kreativitet, egen röst, nyskapande, något speciellt	innehåll	upplevelse
form		liv
språk		
begriplighet, genomarbetad, välskriven		

Av de nämnda kriterierna i alla intervjupersonernas svar kan man alltså se en övervikt av stil- och formvärden, där det textliga och språkliga får mest betydelse. Även aspekter som existentiella frågor och tankeväckande innehåll var viktiga för respondenterna, vilket kan sägas tillhöra kunskapsvärden – alltså, vad läsaren tar med sig av innehållet. Ingen av respondenterna uppgav att exempelvis aktualitet eller politisk relevans var avgörande för deras värdering av verket, utan att det kunde vara intressant men inte påverkade deras bedömning av kvaliteten. I *Höstens böcker* beskrivs hur värderingen av en viss roman påverkades positivt av att ”den låg rätt i tiden och var rolig, skarp och upplyftande” men att ”man samtidigt såg brister när det

gällde bokens stil- och formmässiga värde”.⁵⁰ Respondenternas svar visar att de värderar dessa stil- och formmässiga värden mer än andra värden. I avhandlingen *Kritikens ordning* beskriver Lina Samuelsson att sammanhanget är avgörande för vad som uppfattas som en positivt eller negativt laddad bedömning.⁵¹ Detta styrks delvis i ett par av intervjupersonernas svar men i jämförelsen ser man att det finns ett par kriterier som är återkommande i kritikernas bedömningar, främst språk och stil.

Till exempel ...

I denna fråga bad jag intervjupersonerna att ge ett exempel på ett verk de recenserat, där de använt sig av sina kriterier eller sina metoder för att värdera en bok.

Stefan Eklund nämnde Jon Fosses *Ett nytt namn* (2023). Eklund framhävde författarens höga medvetenhet och språkliga nyskapande som värdefulla aspekter. Även komplexiteten i bokens olika tidsskikt var en positiv aspekt.

Oline Stig beskrev Jonas Gardells *Fjollornas fest* (2023) som ett exempel där hon var kluven i sin värdering av verket. Å ena sidan var språket bra och den inledande delen av boken var meddragande, å andra sidan ansåg hon att persongalleriet var för stort och personporträtten ytliga. Här iscensätts motsättningen mellan vissa kriterier och andra.

Anna Lundvik nämnde *Historien om Fru Berg* (2023) av Ingvild H. Rishøi. Hon angav att Rishøi hade en förmåga att få läsaren att se världen på ett nytt sätt och aktivera läsaren i relationen till sina medmänniskor.

Mikaela Blomqvist gav *Om uträkning av omfång 1* (2023) av Solvej Balle som exempel och förklarade att Balle använder sig av en ”sensibel prosa”, vilket länge varit populärt i Norden men som är befogad i Balles bok på grund av berättelsen. Blomqvist beskrev att just hur form och innehåll smälter samman som en helhet var viktigt i böcker.

Karin Nykvist nämnde Elisa Shua Dusapins *Vinter i Sokcho* (2023) och beskrev att det som tilltalade henne var språket. Boken måste även handla om någonting, alltså innehållet. Formen var även viktig för Nykvist.

Ingrid Elam tog upp Péter Nádas författarskap, med hans självbiografi *Illuminerade detaljer* (2022) som senaste exempel. Elam nämnde att Nádas skriver stora komplicerade verk som förhåller sig till en tradition som han samtidigt vill förnya och korrigera, vilket var värdefullt. Även den språkliga komplexiteten var betydelsefull.

⁵⁰ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 156.

⁵¹ Lina Samuelsson, *Kritikens ordning*, 10.

Kristian Ekenberg beskrev Amanda Svenssons *Sjärens telegraf* (2023) och lyfte fram aspekter som romanens snillrika konstruktion, den komplexa protagonisten och hur ekonomiska realiteter får ta stor plats i texten. Författaren har utvecklats ifrån de första romanernas "tillkämpade ungdomliga språk", menade Ekenberg.⁵²

Burcu Sahin tog upp en diktsamling som hon recenserat i tidskriften *Lyrikvännen* som exempel men jag valde att inte inkludera detta exempel i denna jämförelse eftersom förutsättningarna för recensioner i *Lyrikvännen* är annorlunda från den vanliga dagskritiken.

Jonas Thente nämnde Per Wästbergs *Tidvatten* (2023). På grund av författarens höga ålder tog Thente fasta på de goda sidorna i boken och höll tillbaka de mer kritiska aspekterna.

Lyra Ekström Lindbäck angav *Mitt arbete* (2020) av Olga Ravn som ett exempel på en förändring av hennes värdering. Vid första läsningen hade hon uppskattat boken mycket, men då hon skrev sin recension ett halvår senare hade hon läst mer inom moderskapsgenren, bland annat *A life's work* (2001) av Rachel Cusk. Efter att hon läst Cusks bok insåg hon att *Mitt arbete* plagierade den. Det hon värderade i *A life's work* var en råhet, vilken blev "polerad" i Ravns verk och därmed inte lika intressant.⁵³

Av dessa olika exempel ser man hur intervjupersonerna använder sig av sina angivna kriterier och applicerar dem på faktiska böcker. Även här är det form- och stilvärden som har mest betydelse.

Kvalitetslitteraturen

I intervjuerna bad jag respondenterna att reflektera kring begreppet kvalitetslitteratur, om de hade några tankar om vad det innebar och huruvida det var ett användbart begrepp. Inledningsvis kan sägas att begreppet kvalitetslitteratur är en värdeutsaga som exempelvis i *Höstens böcker* beskrivs som "författarskap och böcker som recenseras i prestigefyllda sammanhang, som behandlas i litteraturhistoriska översiktsverk eller som erhåller litterära priser".⁵⁴ Alltså, litteratur som tillerkänns värde av auktoriteter inom den litterära världen. Med Bourdieus begreppsapparat kan man nämna konsekrationmakten hos dessa auktoriteter.

Malin Ullgren i Dagens Nyheter skrev den 30 oktober 2023 att: "Den estetiskt noggranna, ambitiösa, medvetna litteraturen håller oss länkade till vårt förflutna, öppnar traditionen för en fortsättning in i vår tid och vidare till framtiden. Den gör oss läskunniga,

⁵² Kristian Ekenberg, intervju 7 november 2023.

⁵³ Lyra Ekström Lindbäck, intervju 23 november 2023.

⁵⁴ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 9.

känsliga och mottagliga för litteraturen före vår egen”.⁵⁵ Ullgren gör en sorts beskrivning av kvalitetslitteraturen genom att lägga upp ett tydligt igenkänningsbart kriterium: estetisk noggrannhet, ambition och medvetenhet. Den konstnärliga, medvetna ambitionen är alltså en viktig del av vad som utgör kvalitetslitteratur. I *Höstens böcker* står det också att professionell litteraturkritik riktar sig mot stil och form, originalitet, språk och komplexitet.⁵⁶ I båda nämnda exempel röns alltså en uppfattning om att komplexitet och estetisk ambition är en betydelsefull del av begreppet kvalitetslitteratur. I intervjuerna såg jag att denna uppfattning speglades. Den medvetna aspekten var väldigt viktig, Ingrid Elam, Anna Lundvik och Stefan Eklund lyfte fram formmässig och språklig medvetenhet som viktig för ett verks litterära kvalitet.

Kvalitetslitteratur är dock ett kontroversiellt begrepp, som nämnts ovan, och i dikotomin kvalitetslitteratur-genrelitteratur finns ibland en uppfattning att det kan finnas “ett förakt för massan, dess smak och läsning”, vilket ekar av ett marxistiskt perspektiv.⁵⁷ Denna upplevelse kan förklara varför det fanns en viss tveksamhet bland intervjupersonerna inför att använda begreppet kvalitetslitteratur. I den litterära offentligheten idag har marknaden fått ett större inflytande än tidigare och på grund av detta har ”den bokliga kulturen demokratiserats”.⁵⁸ Fler läser, fler har åsikter och fler deltar i att påverka bokmarknaden. Den smala litteraturen är inte längre den dominerande standarden, vilket gör att definitionen av kvalitetslitteratur måste göras i relation till denna nya maktfaktor. Kultursidorna, som nämnts tidigare, har i de flesta fall gjort ett medvetet val att enbart recensera så kallad ”smal” litteratur, eller kvalitetslitteratur. Bland intervjupersonerna svarade de flesta (70%) att begreppet kvalitetslitteratur var ”besvärligt”, ”byråkratiskt”, ”komplicerat” men att det samtidigt fyllde en funktion i det litterära samtalet. Tre av intervjupersonerna angav att de inte använde sig av begreppet.

De som angav att kvalitetslitteratur kunde vara användbart definierade det som: litteratur som gör anspråk eller har ambitioner att vara kvalitetslitteratur. Ett antal använde kriterierna från den tidigare frågan som exempel på vad som utgör kvalitetslitteratur. Lyra Ekström Lindbäck angav exemplet ”om det finns en konstnärlig ambition”.⁵⁹ Ingrid Elam beskrev litteratur som gör anspråk på nyskapande och originalitet, som ändrar uppfattningen eller ger läsaren något nytt, någon ny erfarenhet eller kunskap om livet och världen. Hon angav även att språket kommer först, och pekade på skillnaden mellan journalistik eller essäistik och

⁵⁵ Malin Ullgren, ”Aftonbladets litteraturredaktör vill ha respekt för något han ännu inte gjort”. *Dagens Nyheter*. 30 oktober 2023, <https://www.dn.se/kultur/malin-ullgren-aftonbladets-litteraturredaktor-vill-ha-respekt-for-nagot-han-annu-inte-gjort/> (Hämtad 2023-12-11).

⁵⁶ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 195.

⁵⁷ Svedjedal, “Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”, 53.

⁵⁸ Svedjedal, “Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”, 55.

⁵⁹ Lyra Ekström Lindbäck, intervju 23 november 2023.

skönlitteratur. Anna Lundvik tog upp redaktionens inledande urval, vilken redan signalerar att verken som kritikern ska recensera har ambitionen att vara kvalitetslitteratur och att det kan vara ett resultat av exempelvis paratexter, vilket förlag som ger ut verket och hur omslaget är formgivet. Kristian Ekenberg beskrev att kvalitetslitteratur har högre ambitioner än att underhålla. Stefan Eklund angav att kvalitetslitteratur inte behöver vara något man personligen njuter av att läsa men han angav exempelvis en ambition att lämna mycket till läsaren och språk och form som viktiga aspekter av kvalitetslitteratur. Oline Stig markerade en gräns mellan kvalitetslitteratur och genrelitteratur, att den förstnämnda inte är intrigdriven och inte gör språkets form, kropp och ton till enbart en funktion. Jonas Thente beskrev att exempelvis *Swamp Foetus* (1993) av Poppy Z Brites är ”strålande Southern gothic men skulle aldrig kunna konkurrera med Thomas Bernhard – och vice versa”.⁶⁰ Han menar alltså att beteckningarna är inkommensurabla, de går inte att jämföras mot varandra på lika villkor.

Burcu Sahin och Karin Nykvist angav liknande skäl för att de inte fann begreppet användbart, nämligen att det var föråldrat och generaliserande. Nykvist beskrev att kvalitetslitteratur blir en form av paraplybegrepp som skapar en falsk uppdelning mellan ”finlitteratur” och ”skräplitteratur”, vilket påminner om intentionen i *Höstens böcker*, där författarna medvetet använder sig av begrepp som ”kvalificerade texter” och ”mindre komplexa texter” som en uppdelning mellan två sorters litteratur i stället för begrepp som ”bra” och ”dåligt” eller ”fint” och ”fult”.⁶¹ Detta liknar även Birminghamskolans perspektiv på kulturyttringar som inte är hierarkiskt styrda. Burcu Sahin beskrev att det har skapats extrema hierarkier och att frågan om värde och kvalitet har blivit en fråga om ekonomi och existensberättigande. Hon pekar alltså på de politiska och värderingsmässiga aspekterna av begreppet kvalitetslitteratur.

Bland respondenterna finns en allmän reservation inför begreppet kvalitetslitteratur, där vissa inte använde det alls och andra ansåg att det var problematiskt. I stort var dock begreppet användbart för att sätta fingret på en typ av litteratur som är konstnärligt ambitiös och medveten och som skiljer sig från så kallad genrelitteratur, vilken oftare är skriven efter mall och genremässiga konventioner. Bland de flesta respondenter syns tecken på ett marxistiskt tankesätt, nämligen att reservera sig för att göra en alltför tydlig hierarki av bra och dålig litteratur. Snarare var kriterier som komplexitet och medvetenhet det ledande för att beteckna kvalitetslitteratur.

⁶⁰ Jonas Thente, intervju 20 november 2023.

⁶¹ Forslid; Helgason; Larsson; Lenemark; Ohlsson och Steiner, *Höstens böcker*, 10.

Konstruerat eller essentiellt värde

Den sjätte frågan handlar om huruvida litterärt värde är konstruerat eller essentiellt, alltså ifall det litterära värdet som tillmäts ett verk är inneboende i verket eller något som konstrueras i en viss kontext och av vissa individer. Denna fråga var medvetet ospecifikt formulerad, för att uppmuntra intervjupersonerna att associera fritt och utveckla kring dessa begrepp.

Stefan Eklund menade att det är möjligt att bedöma en ”tidlös kvalitet” i litteraturen och att detta är essentiellt. Samtidigt påpekade han att tider och trender påverkar vad man uppfattar som kvalitet, vilket gör att det även delvis är konstruerat. Ingrid Elam angav också att kvalitet varken är helt subjektivt eller möjligt att fastställa objektivt. Det är något kontextbundet, ”dvs att åtminstone en grupp människor på en given plats i en given tid delar värderingar i så hög grad att de kan diskutera kvalitet”.⁶² Elam tar upp att det till en gräns finns någorlunda objektiva kvalitetskillnader mellan verk, exempelvis mellan ett ”torftigt” och ett ”rikt” språk eller i fall av rent plagiat. Hon nämnde även frågan om att man fortfarande läser antika texter, och menade att vi tillämpar våra egna kvalitetskriterier på dessa gamla texter. Det är alltså inte enbart eller nödvändigtvis en essentiell kvalitet som uppskattas i alla tider, utan det värderas med delvis egna kriterier i olika tidsperioder.

Oline Stig ansåg att litterärt värde till väldigt stor del är konstruerat, i och med att litteraturen rör sig i ett sammanhang som konstruerar ideal och förväntningar. Samtidigt finns det kvalitetskriterier som skiljer ett litterärt verk från en reklambroschyr, som har att göra med konstnärligt värde och djup. Det finns alltså både något essentiellt och något konstruerat.

Burcu Sahin menade tydligt att litterärt värde är konstruerat, och förklarade ansatsen med att frågan har med litteraturens autonomi att göra – att litteraturen inte kan vara något annat än litteratur. Sahin tog upp ett exempel med bortglömda verk och författare, att de återupptäcks och tillskrivs andra värden än när de först tillkom. Detta är inte på grund av att ”de plötsligt lever upp till objektiva krav på estetisk verkshöjd, utan för att vad vi menar med estetisk verkshöjd har förändrats.”⁶³

Jonas Thente framhävde det konstnärliga och det estetiska värdet, vilket han anser finns som något objektivt i en litterär text. Det finns mode och trender, där olika estetiska ideal fluktuerar i kurs genom tiderna, men ”det konstnärliga värdet är alltid där”.⁶⁴

Mikaela Blomqvist menade att litterärt värde är essentiellt, att det finns böcker som alla goda läsare skulle erkänna är bra. Hon angav även att kvalitet och värde är samma sak.

⁶² Ingrid Elam, intervju 15 november 2023.

⁶³ Burcu Sahin, intervju 21 november 2023.

⁶⁴ Jonas Thente, intervju 20 november 2023.

Blomqvist menade att en boks litterära värde inte är beroende av dess budskap, utan att en bok som är dåligt skriven inte blir räddad av ett gott budskap. Det är alltså det estetiska värdet som står i fokus. Lyra Ekström Lindbäck hade ett liknande perspektiv och angav att ”värde är konstruerat på samma vis som allt som är människoskapat är konstruerat”, men att det finns ett konstnärligt värde som finns inneboende i verket.⁶⁵

Karin Nykvist menade att värde inte är ”helt konstruerat, men idealen är ju mänskligt gjorda”, vilket speglar Ekström Lindbäckes perspektiv. Nykvist angav att det hon själv anser är fantastiskt är något som många andra tycker är fantastiskt, vilket antyder att det finns något essentiellt i konsten som kan tala till många människor.

Anna Lundvik angav att idén om det essentiella värdet är konstruerad. Det är något som man gemensamt har kommit fram till genom historien, i olika kontexter och tider. Lundvik menade att litteraturen utvecklas, annars stagnerar den. Det essentiella värdet är alltså inte något som är statiskt, utan konstrueras kontinuerligt.

Bland respondenterna finns alltså en något blandad uppfattning i denna fråga, men några gemensamma drag är att det inte är enkelt avgjort ifall det är helt konstruerat eller helt essentiellt. De intervjuade blandade alltså ofta ett essentialistiskt och konstruktivistiskt perspektiv. Samtliga intervjupersoner ville däremot inte helt göra avkall på den essentiella aspekten av kvalitetsbegreppet.

Subjektivitet

Frågan om subjektivitet ställdes till samtliga intervjupersoner, om huruvida den personliga smaken och den subjektiva upplevelsen av det litterära verket spelar in i deras värdering av en bok. Alla intervjupersoner angav att de inte kunde komma ifrån en viss subjektivitet i sin bedömning och att man inte kunde koppla bort jaget från sin läsning. De flesta av respondenterna menade dock att de anstränger sig för att se bortom den subjektiva upplevelsen och bedöma boken så objektivt som möjligt. Respondenterna fick ange till hur hög grad de ansåg att de kunde göra en objektiv bedömning och därmed utgå ifrån kriterier eller ideal som kunde anses vara objektiva. Resultatet på denna fråga var enhällig, alla beskrev att de inte helt kunde frångå sin situering och sin förförståelse. Ett antal av intervjupersonerna beskrev att en viktig aspekt av recensionen var att synliggöra ens situering och att sedan göra sin bedömning så objektiv som möjligt.

⁶⁵ Lyra Ekström Lindbäck, intervju 23 november 2023.

Lyra Ekström Lindbäck, Mikaela Blomqvist och Burcu Sahin angav att just den subjektiva upplevelsen och förståelsen var en viktig del av den kritiska texten. Blomqvist beskrev att recensionen är resultatet av läsarens möte med texten och att kritikern då behöver ”vara med som levande människa och kännande, tänkande person”.⁶⁶ Det personliga och det subjektiva, upplevelsen, är då inte nödvändigtvis ett hinder eller ett problem för en bra kritik. Sahin tog upp värdet av kritiker från olika bakgrunder. Ekström Lindbäck framförde att hon själv är en väldigt subjektiv kritiker, men hon anser att en bra kritiker är någon som är kapabel till ett mer objektiva omdöme. Ingrid Elam uttryckte att ”en bra kritiker kan skilja mellan kvalitet och personlig smak.”⁶⁷

“I den bästa av världar ... ett samtal”

Den nionde intervjufrågan handlade om hur kritikern ser på sin uppgift som litteraturkritiker och på sin roll som recensent. Litteraturvetaren Johan Svedjedal skrev 1998 att ”Kritikens funktion är, brutalt uttryckt, att hjälpa en industri att sälja varor. Kritikerns uppgift som nyhetsförmedlare är primärt att bekantgöra en bok, att påminna läsaren om att den har kommit ut”.⁶⁸ Svedjedal kan anses ge uttryck för en något cynisk bild av kritiken, och bland intervjupersonerna fanns i stället en utbredd optimistisk syn på litteraturkritikerns uppgift.

Oline Stig beskrev litteraturkritiken med orden: ”i den bästa av världar ... ett samtal” och förklarade att hon ser sina texter som ett inlägg i en större diskussion. Den litteraturkritiska texten är inte en monolog i ett vakuum, utan en kommentar som kommunicerar med läsarna. Denna uppfattning speglades hos exempelvis Stefan Eklund och Mikaela Blomqvist, att kritikern är en del av ett levande samtal om litteratur. Det finns en dialog mellan kritikern och läsaren, även med allmänheten.

Det fanns ett brett medhåll bland respondenterna att litteraturkritiken är en genre i sig som måste ha ett existensberättigande utöver recensionen av verket. Man måste inte ha läst verket eller vara intresserad av att läsa det för att få behållning av att läsa kritiken. Detta gör att förväntningarna och kraven för den litteraturkritiska texten är högre än för enbart en beskrivande text eller en återgivning av åsikter. Det poängterades att kritik är mer än enbart att informera och ”tipsa” om en bok utan att kritiken innebär att tänka kritiskt, tolka och reflektera över ett verk. Karin Nykvist, Ingrid Elam och Anna Lundvik tog upp begreppet ”kvalificerad läsare” eller ”professionell läsare”, vilket illustrerar kritikerns uppgift. Kritikern har kunskaper,

⁶⁶ Mikaela Blomqvist, intervju 16 november 2023.

⁶⁷ Ingrid Elam, intervju 15 november 2023.

⁶⁸ Svedjedal, “Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”, 53.

erfarenhet och vissa färdigheter som berättigar bedömningen i recensionen. Lyra Ekström Lindbäck beskrev att kritiken gör en kvalitetsbedömning av ett verk och sätter in det i ett sammanhang, en litterär och samhällsrelaterad kontext. I det större perspektivet är kritikens uppgift att beskriva den samtida svenska litteraturen. Denna beskrivning tog även Anna Lundvik upp.

Karin Nykvist nämnde förutsättningarna för dagskritiken, att den kritiska texten blir begränsad av formatet, där mycket av analysen och tolkningen blir lidande av exempelvis teckengränser. Hon beskrev att hon ibland måste stryka hela resonemang för att det inte finns tillräckligt med plats. Där framhävde hon att litteraturvetenskapen kan fylla det tomrummet genom forskningen i litteratur, både i författarskap och enskilda verk.

Kristian Ekenberg tog upp vikten av att kritik fortsätter skrivas i de lokala tidningarna så att litteraturkritiken inte blir en genre exklusiv för tidningar i storstadsområden. Här aktualiseras Johan Svedjedals resonemang om hur litteraturkritiken är beroende av journalistiska villkor.⁶⁹ Situationen för tidningarna i Sverige är idag mycket utsatt och kulturredaktionerna bland de mest lidande, vilket gör att kultursidor hos tidningar stängs ned och kulturbevakningen minskar.⁷⁰

⁶⁹ Svedjedal, "Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet", 51.

⁷⁰ TT, Kulturjournalistiken alltmer hotad, *Omni*, 13 november 2023. <https://tt.omni.se/kulturjournalistiken-alltmer-hotad/a/EQP7wA> (hämtad 2024-01-03).

Avslutande diskussion

I detta avsnitt gör jag en sammanfattning av min undersökning, diskuterar resultaten och presenterar svaren på mina frågeställningar. Frågorna som finns redovisade i intervjuguiden (Bilaga 1) var alla utformade för att från olika vinklar komma åt frågan om vad litterärt värde/litterär kvalitet innebär, hur man kan tillmäta det och ifall det finns en gemensam grund för vad olika kritiker definierar som kvalitetslitteratur eller ”god” litteratur.

Den mest centrala frågeställningen för att undersöka detta gällde huruvida litteraturkritiker använde sig av kriterier i sina recensioner, och ifall dessa kriterier i så fall var gemensamma mellan olika litteraturkritiker. På den frågan fick jag ett antal olika svar. Enbart tre av de tio intervjupersonerna svarade att de hade formulerade kriterier och de resterande svarade att de inte använde sig av formulerade kriterier eller medvetna kriterier, men att de hade omedvetna kriterier som syntes i deras recensioner. Kriterier användes alltså av nästan alla intervjupersoner, men de var inte alltid formulerade. Bland de olika kriterierna var den mest framträdande stil och form, men även originalitet och ”en egen röst” var ett viktigt kriterium. Aspekter som existentiella frågor och tankeväckande innehåll tillskrevs ett högt värde, men var inte det avgörande för om verket fick ett högt värde.

Frågan om kvalitetslitteratur gav ett delat resultat, där många respondenter var tveksamma inför att använda begreppet och vissa inte använde det alls. Samtidigt fyller det en funktion för att kunna definiera den ”smala” litteraturen som kritiken ägnar sig åt och som skiljer sig från den ”breda” litteraturen, vilken ibland kallas för genrelitteratur. Definitionen av kvalitetslitteratur bland de respondenter som använde sig av begreppet kan sammanfattas med kriterier som språklig medvetenhet, konstnärlig ambition och originalitet. Den estetiska och konstnärliga aspekten var genomgående viktig hos intervjupersonerna.

Frågan om huruvida litterärt värde är essentiellt eller konstruerat gav olika resultat, och de flesta intervjupersoner angav inte att litterärt värde enbart är en social konstruktion, men inte heller att det är en fullständigt essentiell egenskap hos verket. De pekade på de sociala förutsättningar och villkor som påverkar hur ett verk värderas och hur värdeförhandlingar förändras genom olika tider men även att vissa verk och författarskap har ett bestående eller ”tidlöst” värde. Denna fråga syftade till att undersöka ifall litteraturkritikerna ansåg att det finns något objektivt litterärt värde som man upptäcker som en professionell kritiker eller om det är något man konstruerar i offentligheten.

Frågan om subjektivitet var viktig för att avläsa huruvida respondenterna ansåg att de kunde göra en objektiv bedömning av ett verk, och ifall det var värdefullt att göra en objektiv

bedömning. Bland respondenterna var svaren enhälliga, där alla intervjupersonerna angav att de inte kunde frångå en viss subjektivitet i sin bedömning. De är inte fullständigt objektiva i sina recensioner, men anstränger sig för att vara så objektiva som möjligt. Tre av respondenterna angav att den subjektiva upplevelsen har en viktig plats i kritiken och att den kritiska texten är resultatet av den professionella läsarens möte med texten.

Ett av de mest intressanta fynden från undersökningen var intervjupersonernas tankar om sin roll som kritiker och sin relation till allmänheten, till den litterära offentligheten och läsarna. Många identifierade sig som kvalificerade läsare eller professionella läsare, där de angav att de förmedlade en informerad, kritisk läsning och tolkning till läsarna. Det fanns även ett stöd för att kritiken främst skulle recensera den ”smala” litteraturen, exempelvis eftersom den inte har särskilt stort ekonomiskt stöd på marknaden utan oftast konkurrerar med ”bestsellers” som vanligtvis tillhör genrelitteraturen. Frankfurtskolans tankar om att ta hänsyn till sociala maktrelationer fanns med hos kritikerna, att det finns en problematik i begrepp som kvalitetslitteratur eller värde om de blir uttryck för elitism och exklusion. Bourdieus begrepp konsekration och kapital är här relevanta, där kritikerna har ett anspråk på det högkulturella i och med sin position som kritiker. Konsekrationsmakten hos kritikerna är en viktig aspekt av hur värdeförhandlingarna sker, i och med att kritikerna åtnjuter en koppling till bland annat Svenska akademiens lagrar och därmed utdelar kapital. Intervjupersonerna uttryckte dock en reservation inför att agera sitt kapital, eftersom det finns en viss motsättning mellan idealet av den demokratiska offentligheten och kritikerkårens position.

Kulturjournalistik på lokaltidningarna blir här intressant, där just mindre högprofilerade kritiker ägnar sig åt att skriva professionell kritik. De förväntningar som tillhör rollen som kritiker i de större städerna, där många även har kopplingar till Svenska Akademien, har inte samma aktualitet för kritikerna på mindre tidningar. Detta gör att kraven och förutsättningarna för den lokala kulturjournalistiken är annorlunda från storstadstidningarna och idag stängs flera kulturredaktioner ner, vilket formar framtiden för litteraturkritiken i Sverige. Ett antal av intervjupersonerna fick följdfrågan om hur de såg på framtiden för litteraturkritiken, och många tog upp digitaliseringen, den breddade offentligheten och det minskande intresset för kritik som viktiga aspekter som kommer att påverka utvecklingen av genren.

Slutsats

Mina slutsatser av resultaten av denna undersökning och mina svar på frågeställningarna är följande. Svaret på frågan om litteraturkritiker använder sig av särskilda kriterier är att många av respondenterna använder sig av dem men att de inte alltid är formulerade eller medvetna.

Många angav ett antal olika kriterier men de flesta av intervjupersonerna delade kriterier som språk och stil och originalitet som de mest betydelsefulla för deras värdering. Alla definierade dock inte sina kriterier likadant. Vissa tryckte på betydelsen av att bedöma ett verk på dess egna premisser och att inte leta efter aspekter som inte finns där. Att se till vad verket erbjuder och värdera utifrån det. Detta innebär att värderingen till del blir relativ och att kriterierna inte är stabila utan varierar från verk till verk. Samtidigt kunde jag avläsa ett par gemensamma kriterier bland respondenterna, vilka är just språk och stil och originalitet.

Det större syftet med denna undersökning är att bidra till forskningen kring huruvida litterärt värde är något objektivt eller något relativt. Genom frågan om kriterier som används för att bedöma ett verk fick intervjupersonerna försöka definiera vad de värderar högt i litteraturen. Genom att jämföra dessa kriterier mellan de olika intervjupersonerna anser jag att man kan få en gemensam uppfattning om vad litterärt värde definieras som bland litteraturkritiker. Det intressanta med resultaten är att det faktiskt finns en grund för ett slags objektiv bedömning av litterärt värde i och med att majoriteten av intervjupersonerna angav två centrala bedömningskriterier. Originalitet och språk och stil är alltså två förväntningar och krav som utgjorde kriterier för kvalitetslitteratur och litterärt värde som de flesta av de intervjuade litteraturkritikerna var överens om. Samtidigt föredrog respondenterna att inte använda värdeobjektivism som utgångspunkt, utan det fanns en återkommande trend av Birminghamskolans anda att inte upprätthålla en hierarki i ”god” och ”dålig” litteratur, utan förhålla sig till varje verk med ett öppet sinne. De var dock, i stort sett, överens om att det fanns två gemensamma kriterier som de applicerade på verken, för att bedöma om de levde upp till förväntningarna på kvalitetslitteratur.

Denna undersökning är varken uttömmande eller definitiv men ger en unik inblick i ett antal samtida litteraturkritikers perspektiv på kvalitetslitteratur, litterärt värde och kritik. Forskningsområdet kring detta är aktivt och intressant, och för att fortsätta utforska ämnet hade det varit intressant att genomföra en större studie med fler litteraturkritiker för att få en överblick över de dominerande värderingarna inom den svenska litteraturkritiken.

Avslutningsvis kan ett par aspekter nämnas som hade kunnat göras bättre och därmed ökat värdet av denna undersökning. Blandningen av mejlintervjuer, zoom-intervjuer och fysiska intervjuer orsakade eventuellt en viss diskrepans mellan svaren, där vissa av frågorna behövde en följdfråga och en förklaring i intervjusituationen för att respondenten skulle förstå vad syftet med frågan var. Detta blev otydligt i mejlintervjun, och gjorde att svaren inte alltid gick att jämföra på lika villkor med varandra. En annan aspekt var att flera av de ämnen och begrepp som togs upp under intervjun är något kontroversiella, vilket kan ha skapat en spänning

som gjorde att intervjupersonen inte kände sig helt bekväm med att svara på frågorna. Detta kunde ha åtgärdats med ett par omformuleringar eller lite mer förklaring och bakgrund till varje fråga, så att situationen blev mer avspänd.

Käll- och litteraturförteckning

- Andersson, Axel & Svedberg, Alexander (red.), *Framtidens kritik: två essäer*, Ariel: [Linderöd], 2018.
- Barker, Chris, *Cultural studies [Elektronisk resurs] theory and practice*, 3. ed., SAGE, London, 2008, 31.
- Bokbranschen i Sverige: utvecklingen mellan 1973 och 2003 : rapport från Svenska bokhandlareföreningen och Svenska förläggareföreningen*, Svenska bokhandlareföreningen, Stockholm, 2003.
- Broady, Donald, *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg [Elektronisk resurs]*, 2., korr. utg., ILU, Uppsala Universitet, Uppsala, 1998
- Broady, Donald, *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2., korr. uppl., HLS (Högsk. för lärarutbildning), Stockholm, 1991
- Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, 2. uppl., Studentlitteratur: Lund, 2010.
- Elam, Ingrid, "Kvalitet i litteraturen" ur Brülde, Bengt & Strannegård, Lars, *Den omätbara kvaliteten*, Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2007, 41–55.
<http://hdl.handle.net/2043/6675>
- Forser, Tomas, *Kritik av kritiken. 1900-talets svenska litteraturkritik*. Bokförlaget Anthropos AB: Gråbo, 2002.
- Forslid, Torbjörn; Helgason, Jon; Larsson, Lisbeth; Lenemark, Christian; Ohlsson, Anders; Steiner, Ann, *Höstens böcker: litterära värdeförhandlingar 2013*, Makadam: Göteborg, 2015.
- Forslid, Torbjörn & Ohlsson, Anders (red.), *Litteraturens offentligheter*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009.
- Gustafson, Sofia, *Den så kallade kvalitetslitteraturen: en studie av språkspel med ordet kvalitetslitteratur = [The so called quality literature : a study of language games with the expression quality literature]*, Högsk. i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås, 2004.
- Habermas, Jürgen, *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*, Arkiv: Lund, 1984.
- Hellquist, Elof, *Svensk etymologisk ordbok*, Gleerup: Lund, 1922.
<http://runeberg.org/svetyim/0443.html>

- Holt, Kristoffer, *Publicisten Ivar Harrie: ideologi, offentlighetsdebatt och idékritik i Expressen 1944–1960*, Carlsson, Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2008, Stockholm, 2008.
- Landström, Rasmus. ”Nu ändrar vi vårt sätt att bevaka litteraturen”. *Aftonbladet*. 2023-09-27 <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/zEjpw/rasmus-landstrom-litteraturkritiskt-manifest-for-aftonbladet-kultur> (Hämtad 2023-11-27).
- Mortensen, Anders, "*Jag söker ett värdelöst guld ett guld som gör värdelöst guldet, allt guld!*" [Elektronisk resurs] Några ingångar till den litterära värdediskursens labyrint, Föreningen för utgivande av Tidskrift för litteraturvetenskap, 2014: 5–15.
- Miller, Tyrus, *Modernism and the Frankfurt School* [Elektronisk resurs], Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014.
- Ullgren, Malin ”Aftonbladets litteraturredaktör vill ha respekt för något han ännu inte gjort”. *Dagens Nyheter*. 30 oktober 2023, <https://www.dn.se/kultur/malin-ullgren-aftonbladets-litteraturredaktor-vill-ha-respekt-for-nagot-han-annu-inte-gjort/> (Hämtad 2023-12-11).
- Kungliga biblioteket, ”Utgivningspuls 2022 – trender i svensk bokutgivning”, *Kungliga biblioteket*, senast uppdaterad 22 april 2022, hämtad 29 november 2023, <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2022-04-22-utgivningspuls-2022---trender-i-svensk-bokutgivning.html>.
- Kärde, Rebecka. ”Kritik är inte välgörenhet – det är att uttrycka ett omdöme”. *Dagens Nyheter*. 2021-07-20. <https://www.dn.se/kultur/rebecka-karde-kritik-ar-inte-valgorenhet-det-ar-att-uttrycka-ett-omdome/> (Hämtad 2023-11-27).
- Regeringen, ”En svensk kulturkanon ska tas fram”, *Regeringen.se*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/en-svensk-kulturkanon-ska-tas-fram/> (hämtad 2024-01-06)
- Samuelsson, Lina, *Kritikens ordning: svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006*, Bild, text & form, Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2013, Karlstad, 2013.
- Steiner, Ann, *Litteraturen i mediasamhället*, 3. uppl., Studentlitteratur: Lund, 2015: 201–217.
- Svedjedal, Johan. ”Kritiska tankar: om litteraturkritiken och det litterära systemet”. *Tidskrift för litteraturvetenskap*. Vol. 1: 1998: 49–61.
- TT, Kulturjournalistiken alltmer hotad, *Omni*, 13 november 2023. <https://tt.omni.se/kulturjournalistiken-alltmer-hotad/a/EQP7wA> (hämtad 2024-01-03).

Bilagor

Bilaga 1 - Intervjufrågor

1. Kan du berätta lite om din bakgrund: vad har du för utbildning? Hur länge har du arbetat med litteraturkritik?
2. Använder du dig, som litteraturkritiker, av vissa kriterier när du bedömer värdet av ett litterärt verk? Kan du ge några exempel på sådana kriterier?
3. Hur brukar du närma dig en bok som du ska recensera?
 - a. Vad letar du efter?
 - b. Vilka är de viktigaste aspekterna som bestämmer om ditt omdöme blir positivt eller negativt?
4. Kan du ge ett exempel på en bok som du recenserat och vilka aspekter av boken som var viktiga för ditt omdöme?
5. Har du några tankar kring begreppet kvalitetslitteratur? Vad är kvalitetslitteratur, enligt dig?
6. Anser du att litterärt värde är konstruerat eller essentiellt?
7. Finns det objektiva kvalitativa estetiska skillnader mellan böcker, som gör att vissa är "bättre" och andra är "sämre"?
8. Spelar din personliga smak någon roll för din värdering av en bok? Har du några preferenser vad gäller innehåll, tematik, genre och stil och påverkar det din bedömning?
9. Hur ser du på din uppgift som litteraturkritiker? Vad är din uppgift?
10. Är det något mer du vill tillägga?